

Замимаи 9 ба
Қарори Шӯрои Ҳамоҳангсози
байниидоравӣ оид ба татбиқи
Барномаи таълим дар соҳаи
ҳуқуқи инсон барои солҳои
2013-2020, аз 5.12. 2014, №4

**ДОНИШКАДАИ ИДОРАКУНИИ ДАВЛАТИИ НАЗДИ
ПРЕЗИДЕНТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**БАРНОМАИ ТАЪЛИМӢ
АЗ ФАНИ «ҲУҚУҚИ ИНСОН»**

Душанбе – 2015

Сарсухан

Баъд аз ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ Тоҷикистон роҳи бунёди ҷомеаи ҳуқуқбунёди демократиро интихоб кард. Барои амалисозии ин мақсади наҷиб омӯзиш ва дарки ҳуқуқи инсон нақши муҳим доранд.

Ташаккули давлати ҳуқуқбунёд ва ҷомеаи шаҳрвандӣ маданияти баланди ҳуқуқиро талаб менамояд, ки бе он чунин арзишҳои бунёдӣ ва принципҳои ҷомеа, ба монанди волоияти қонун, афзалияти ҳуқуқи озодиҳои инсон ва ҳифзи манфиатҳои қонунии инсон ва шаҳрванд наметавонанд пурра амалӣ шаванд.

Ҳанӯз 12 июни соли 2001 бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Барномаи Системаи давлатии омӯзиши соҳаи ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» тасдиқ гардида буд.

Бинобар ба анҷом расидани вазифаҳои асосии Барномаи зикргардида ва бо мақсади тақмили низоми таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон зарурати таҳия ва қабули Барномаи нави таълимӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон пеш омад, ки дар доираи ин 3 декабри соли 2012 бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Барномаи нави таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон барои солҳои 2013-2020 ба тасдиқ расид, ки ҳадаф ва самтҳои нави таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсонро муайян менамояд.

Омӯзиши ҳуқуқи инсон ҳамчунин шунавандагон-хизматчиёни давлатиро дар рӯҳияи эҳтиром ба ҳуқуқ, таҳкими ваҳдати миллӣ, оштинопазирӣ нисбат ба ҳар гуна зухуроти номатлуби ҷомеа, ба вижа мубориза бар зидди ҷинояткорӣ ифротгароӣ тарбия хоҳад кард.

Мақсади асосии эшон аз он иборат аст, ки барномаи таълимии мазкур ба раванди амалишавии Барномаи таълимӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон барои солҳои 2013-2020, мусоидат намояд. Чунки дар амал татбиқ намудани барномаи мазкур аз хизматчиёни давлатӣ вобастагии амиқ дорад.

Дар ин замина лозим ба таъкид аст, ки баланд бардоштани фарҳанги ҳуқуқии хизматчиёни давлатӣ бояд бо истифода аз тарз ва усулҳои гуногун сурат гирад.

НАҚШАИ ТАЪЛИМӢ

аз фанни ҳуқуқи инсон барои хизматчиёни давлатии
Ҷумҳурии Тоҷикистон (24 соат)

№ мавзӯ	Номи мавзӯ	Миқдори соатҳои таълимӣ			
		Лексия-сӯҳбат	Лексия-муҳоҷиса	Амалӣ	умумӣ
1	Мафҳум, мазмун ва сарчашмаҳои ҳуқуқи инсон. Конститутсияи (Сарқонуни) ҚТ кафили таъмини ҳуқуқҳои инсон ва шаҳрванд. Таснифоти ҳуқуқҳои инсон	2			2
2	Ҳуқуқи иштирок дар идораи корҳои давлатӣ. Ҳуқуқ ба хизмати давлатӣ. Таъмини ҳуқуқи инсон дар фаъолияти мақомоти давлатӣ		2		2
3	Ҳуқуқ ба озодии суҳан ва ибрази андеша, озодии вичдон ва эътиқоди динӣ, озодии мусофират ва интиҳоби маҳали зист, озодии маҷлис ва гирдиҳамоиҳои осоишта	2	2		2
4	Ҷанбаҳои таъмини гендерӣ дар хизмати давлатӣ		2		2
5	Ҳуқуқи муроҷиат ба мақомоти давлатӣ. Тартиби баррасии муроҷиати шаҳрвандон	2			2
6	Ҳуқуқи муҳоҷирони меҳнатӣ	2		2	4
7	Ҳуқуқҳои гурӯҳҳои алоҳидаи шахсон (гурӯҳҳои осебпазири ҷомеа)	2	2		2
8	Механизмҳои миллӣ ва байналмилалӣ хифзи ҳуқуқи инсон		4		4
	Ҷамъ	10	12	2	24

МАВЗЎИ 1. МАФҲУМ, МАЗМУН ВА САРЧАШМАҲОИ ҲУҚУҚИ ИНСОН, КОНСТИТУТСИЯИ (САРҚОНУНИ) ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН КАФИЛИ ТАЪМИНИ ҲУҚУҚҲОИ ИНСОН ВА ШАҲРВАНД. ТАСНИФОТИ ҲУҚУҚИ ИНСОН.

Мафҳум ва моҳияти ҳуқуқи инсон. Ҳуқуқи инсон яке аз арзишҳои муҳимтарини ҷаҳони муосир.

Зарурат ва аҳамияти омӯзиши фанни «ҳуқуқи инсон». Робитаи фанни «ҳуқуқи инсон» бо илмҳои дигари ҳуқуқшиносӣ.

Принсипҳои ҳуқуқи инсон: умумият ва универсалӣ будани ҳуқуқи инсон; эҳтироми шаъну эътибори инсонӣ; баробарҳуқуқӣ; демократӣ; адолатнокӣ; ягонагии ҳуқуқ, озодӣ ва вазифаҳо; ҷудонопазирӣ, мустақиман амал намудан; кафолатнокӣ ва ҳимояи онҳо аз ҷониби давлат.

Мафҳум ва намудҳои сарчашмаҳои ҳуқуқи инсон. Санадҳои байналмилалӣ оид ба ҳуқуқи инсон: асосӣ, ёрирасон ва иловагӣ. Санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ минтакавӣ: санадҳои САҲА, ИДМ ва дигарон. Санадҳои ҳуқуқии миллӣ (доҳилидавлатӣ): Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ: қонунҳо, санадҳои зерқонунӣ, Конститутсияи (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳои конституционӣ, кодексҳо, қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ.

Мафҳум ва асосҳои таснифоти ҳуқуқи инсон. Ҳуқуқу озодиҳои шахсӣ (шаҳрвандӣ): ҳуқуқ ба ҳаёт, озодӣ ва дахлнопазирии шахсӣ, дахлнопазирии ҳаёти шахсӣ, ҳуқуқ ба шаъну эътибор, озодии мусофират ва интиҳоби маҳали зист, ҳуқуқи дастрасӣ ба адолати судӣ, озодии эътиқод, вичдон ва дин.

Ҳуқуқу озодиҳои сиёсӣ: ҳуқуқ ба озодии суҳан ва ибрази андеша; иштирок дар идоракунии қорҳои давлатӣ, дохил шудан ба хизмати давлатӣ, интиҳоб қардан ва интиҳоб шудан, муттаҳид шудан дар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҳуқуқ ба муроҷиат, иштирок дар гирдиҳамоиҳо, намоишҳо ва роҳпаймоиҳои озоишта.

Ҳуқуқу озодиҳои иқтисодӣ: ҳуқуқ ба меҳнат, интиҳоби касбу қор, ҳифзи меҳнат, музди меҳнат, ҳуқуқ ба моликият ва мерос, фаъолияти озоди иқтисодӣ ва соҳибқорӣ.

Ҳуқуқу озодиҳои иҷтимоӣ: ҳуқуқ ба истироҳат, ҳифзи саломатӣ, таъминоти иҷтимоӣ, ҳуқуқ ба сатҳи арзандаи зиндагӣ.

Ҳуқуқу озодиҳои фарҳангӣ: ҳуқуқ ба таҳсил, иштирок дар ҳаёти фарҳангӣ, эҷодӣ, бадеӣ ва илмӣ, истифода аз дастовардҳои илмӣ ва техникаӣ, мероси ниёгон.

МАВЗЎИ 2. ҲУҚУКИ ИШТИРОК ДАР ИДОРАИ КОРҲОИ ДАВЛАТӢ. ҲУҚУҚ БА ХИЗМАТИ ДАВЛАТӢ. ТАЪМИНИ ҲУҚУКИ ИНСОН ДАР ФАЪОЛИЯТИ МАҚОМОТИ ДАВЛАТӢ.

Мафҳум ва моҳияти ҳуқуқи иштирок дар ҳаёти сиёсӣ ва идораи давлатӣ. Ҳуқуқ ба интихоботи озод. Ҳуқуқи интихоб кардан ва интихоб шудан. Ҳуқуқи иштирок дар раъйпурсӣ.

Ҳуқуқ ба хизмати давлатӣ. Талабот нисбати довталабони мансабҳои хизмати давлатӣ. Ҳуқуқи уҳдадорихои хизматчиёни давлатӣ. Ҷавобгарии интизомии хизматчиёни давлатӣ.

Таъмини ҳуқуқи инсон дар фаъолияти мақомот ва шахсони мансабдори давлатӣ. Роҳҳои таъмини ҳуқуқи инсон дар фаъолияти мақомот ва шахсони мансабдори давлатӣ. Таъмини ҳуқуқҳои инсон ҳангоми қабули қарор ва дигар санадҳои ҳуқуқии мақомоти идораи давлатӣ.

МАВЗЎИ 3. ҲУҚУҚ БА ОЗОДИИ СУҲАН ВА ИБРОЗИ АНДЕША, ОЗОДИИ ВИЧДОН ВА ЭЪТИҚОДИ ДИНӢ, ОЗОДИИ МУСОФИРАТ ВА ИНТИХОБИ МАҲАЛЛИ ЗИСТ, ОЗОДИИ МАҶЛИС ВА ГИРДИҲАМОИҲОИ ОСОИШТА.

Мафҳум ва моҳияти озодии суҳан ва ибрази андеша. Озодии воситаҳои ахбори омма. Асосҳои қонунии маҳдудкунии озодии суҳан ва ибрази андеша. Ҷавобгарӣ барои вайрон кардани озодии суҳан ва ибрази андеша.

Мафҳум ва моҳияти озодии вичдон ва эътиқоди динӣ. Кафолатҳои давлатии озодии вичдон ва эътиқоди динӣ. Асосҳои маҳдудкунии озодии вичдон ва эътиқоди динӣ. Ҷавобгарӣ барои вайрон кардани озодии вичдон ва эътиқоди динӣ.

Мафҳум ва моҳияти ҳуқуқ ба озодии мусофират ва интихоби маҳалли зист. Кафолатҳои давлатии озодии мусофират ва интихоби маҳалли зист. Асосҳои қонунии маҳдудкунии озодии мусофират ва интихоби маҳалли зист. Ҷавобгарӣ барои вайрон кардани озодии мусофират ва интихоби маҳалли зист.

Мафҳум ва моҳияти озодии маҷлис ва гирдиҳамоиҳои осоишта. Кафолатҳои давлатии озодии маҷлис ва гирдиҳамоиҳои осоишта. Асосҳои маҳдудкунии озодии маҷлис ва гирдиҳамоиҳои осоишта.

Чавобгарӣ барои вайрон кардани озодии маҷлисҳо ва гирдиҳамоиҳои осоишта.

МАВЗҶИ 4. ЧАНБАҲОИ ТАЪМИНИ ГЕНДЕРӢ ДАР ХИЗМАТИ ДАВЛАТӢ

Мафҳум ва моҳияти баробарии гендерӣ. Чанбаҳои гендерии хизмати давлатӣ. Асосҳои ҳуқуқии таъмини баробарии гендерӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Тадбирҳои пешгирифтаи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ноил шудан ба баробарии гендерӣ. Роҳҳои пешгирӣ ва ҳалли масъалаҳои муҳими марбут ба таъмини баробарии гендерӣ. Пешгирии таъбири ҳуқуқи зан дар оила. Роҳҳои ҷалби занон ба корҳои давлатӣ

Санадҳои миллӣ ва байналмилалӣ таъминкунандаи баробарии гендерӣ: Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардон ва занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо». Конвенсия дар бораи рафъи ҳамаи шаклҳои таъбир нисбат ба занон. "Санади Копенгаген" (1990), ки САҲА таҳия кардааст.

МАВЗҶИ 5. ҲУҚУҚИ МУРОЦИАТ БА МАҚОМОТИ ДАВЛАТӢ. ТАРТИБИ БАРАСИИ МУРОЦИАТИ ШАҲРВАНДОН.

Мафҳум ва моҳияти муроҷиат ба мақомоти давлатӣ. Муроҷиатҳои инфиродӣ ва коллективӣ, хаттӣ ва шифоҳӣ. Намудҳои муроҷиатҳо: таклиф, ариза, шикоят.

Тартиби овардани шикоят нисбати санадҳои мақомоти давлатӣ ва фаъолияти шахсони мансабдори давлатӣ.

Талаботе, ки нисбати муроҷиатҳо пешниҳод мегардад. Муҳлати баррасии муроҷиатҳо. Ҳуқуқҳои муроҷиаткунанда. Вазифаҳои мақомоти давлатӣ, мақомоти худидоракунии маҳаллӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, корхонаҳо, муассисаҳо ва ташкилотҳо оид ба баррасии муроҷиатҳо.

Кафолатҳои давлатӣ-ҳуқуқии таъмини муроҷиати шаҳрвандон: Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хизмати давлатӣ», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муроҷиати шаҳрвандон», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи воқуниши шахсони мансабдор ба маводҳои танқидӣ ва таҳлилии воситаҳои ахбори омма» №622.

Чавобгарӣ барои риоя накардани меъёрҳои қонунгузорӣ дар бораи муроҷиати шаҳрвандон.

МАВЗЎИ 6. ҲУҚУКИ МУҲОЧИРОНИ МЕҲНАТӢ

Мафҳуми муҳочират ва муҳочири меҳнатӣ. Ҳуқуку уҳдадорихои муҳочирони меҳнатӣ. Хусусияҳои таъмини ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ. Кафолатҳои давлатӣ-ҳуқуқии таъмин ва ҳифзи ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ. Санадҳои байналмилалӣ ва миллии таъмини ҳуқуқи муҳочирони меҳнатӣ.

Тартиби амалӣ намудани муҳочирати дохилӣ ва муҳочирати экологӣ. Мақомоти ваколатдор оид ба идораи равандҳои муҳочират дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ваколатҳои мақомоти ваколатдор оид ба идораи равандҳои муҳочират дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Фиристондани коргарон барои кор ба хориҷа. Шартномаи (қарордоди) меҳнатӣ.

Тартиби репатриант, муҳочирони иҷборӣ, реэмигрант эътироф кардани ашхос. Муҳочирати оилавии шаҳрвандони хориҷӣ. Муҳочирати коллективонаи шаҳрвандон. Тартиби ҳичрати муҳочирони хориҷӣ ба Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи ҳуқуқи истиқомати доимии шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрванд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Асосҳои ҳуқуқии рад намудани додани иҷозат барои истиқомат ва шаҳодатномаи шахси бешаҳрванд.

МАВЗЎИ 7. ҲУҚУҚҲОИ ГУРҶҲОИ АЛОҲИДАИ ШАХСОН (ГУРҶҲОИ ОСЕБПАЗИРИ ҚОМЕА) .

Хусусиятҳои таъмини ҳуқуқи гурҷҳои алоҳидаи шахсон. Ҳуқуқи занон. Баробарии гендерӣ ва манъи таъбири занон. Кафолатҳои давлатӣ-ҳуқуқии таъмин ва ҳифзи ҳуқуқи занон: санадҳои байналмилалӣ ва миллии таъмини ҳуқуқи занон.

Ҳуқуқи кӯдак. Хусусиятҳои таъмини ҳуқуқи кӯдак. Кафолатҳои давлатӣ-ҳуқуқии таъмин ва ҳифзи ҳуқуқи кӯдак. Масъулияти падару модар дар таълим ва тарбияи фарзанд. Санадҳои байналмилалӣ ва миллии таъмини ҳуқуқи кӯдак.

Ҳуқуқи гурезагон. Мафҳуми гурезагон ва асосҳои муайян кардани мақоми онҳо. Хусусиятҳои таъмини ҳуқуқи гуреза. Кафолатҳои давлатӣ-ҳуқуқии таъмин ва ҳифзи ҳуқуқи гуреза. Санадҳои байналмилалӣ ва миллии таъмини ҳуқуқи гурезагон.

Ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд. Хусусиятҳои таъмини ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд. Кафолатҳои давлатӣ-ҳуқуқии таъмин ва ҳифзи ҳуқуқи шахсони имконияташон маҳдуд. Санадҳои

байналмилалӣ ва миллии таъмини ҳуқуқи шахсони имкониташон маҳдуд.

Ҳуқуқи аққалиятҳои миллӣ. Мафҳуми аққалиятҳои миллӣ. Хусусияҳои таъмини ҳуқуқи аққалиятҳои миллӣ. Кафолатҳои давлатӣ-ҳуқуқии таъмин ва ҳифзи ҳуқуқи аққалиятҳои миллӣ. Санадҳои байналмилалӣ ва миллии таъмини ҳуқуқи аққалиятҳои миллӣ.

МАВЗҶИ 8. МЕХАНИЗМҶОИ МИЛЛӢ ВА БАЙНАЛМИЛАЛИИ ҶИФЗИ ҶУҚУҚИ ИНСОН

Мафҳум ва намудҳои механизмҳои ҳифзи ҳуқуқи инсон. Механизмҳои миллии ҳифзи ҳуқуқи инсон: механизмҳои ҳифзи судӣ (Суди конституционӣ, судҳои салоҳияти умумӣ, судҳои иқтисодӣ ва судҳои ҳарбӣ). механизмҳои ғайрисудӣ (маъмурӣ): мақомоти ҳокимияти иҷроия; прокуратура.

Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон.

Механизмҳои ғайридавлатӣ: Ташкилотҳои ғайриҳукуматӣ, ВАО.

Мафҳум ва намудҳои механизмҳои байналмилалӣ ҳифзи ҳуқуқи инсон. Механизмҳои универсалии ҳифзи ҳуқуқи инсон. Мақомоти СММ оид ба ҳуқуқи инсон: Шӯро оид ба ҳуқуқи инсон, мақомоти шартномавии СММ, Маърузачиёни махсуси СММ (тартиби махсус). Шикоятҳои инфиродӣ ва тартиби баррасии онҳо дар сохторҳои дахлдори СММ.

Механизмҳои минтақавӣ ҳифзи ҳуқуқи инсон: механизмҳои аврупоӣ, амрикоӣ ва африқоӣ ҳифзи ҳуқуқи инсон. САҶА ва ташкилотҳои ғайриҳукумати байналмилалӣ ва минтақавӣ ҳифзи ҳуқуқи инсон.

А Д А Б И Ё Т:

1. Конституция (Сарқонуни) Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 ноябри соли 1994. Душанбе, 2003.
2. Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи адвокатура» аз 4 ноябри соли 1995, №110 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 1995, №21, мод. 249; соли 2001, № 7, мод. 487; соли 2006, №3, мод. 144.
3. Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақомоти прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 25 июли соли 2005 // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2005, №7, мод. 398.
4. Қонуни Конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» № 1084 аз 26 июли соли 2014.
5. Қонуни конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Суди конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон» № 1083 аз 26 июли соли 2014.
6. Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 1999, № 9. – мод. 68.
7. Кодекси муҳофизати ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 2009. Душанбе, 2010.
8. Кодекси иҷроӣ ҳамаҷонибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 августи соли 2001 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2001, №7, мод. 505.
9. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳаёти ҳамаҷонибаи ҷумҳуриявӣ, айбдоршаванда ва судшаванда» аз 28 июни соли 2011, № 720.
10. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимояи давлатии иштирокчиёни муҳофизати судии ҷиноятӣ» аз 29 декабри соли 2010 // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2010, №12, мод. 806.
11. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи милитсия» аз 17 майи соли 2004, № 41 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2004, №5.
12. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ» аз 25 марти соли 2011 № 687//Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2011, №3, мод. 155.
13. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи силоҳ» аз 19 марти соли 2013, №939 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2013, №3, мод. 182.
14. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи гурезаҳо» аз 10 майи соли 2002 // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли

- 2002, №4, қисми 1, мод. 305.
15. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мубориза бар зидди терроризм» аз 16 ноябри соли 1999, №845 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 1999, №11, мод. 275; соли 2005, № 3, мод. 116; соли 2007, №5, мод.355; соли 2008, №10, мод.802; соли 2012,№8,мод.816; соли 2013,№6,мод.407.
 16. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақомоти амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 20 марти соли 2008 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2008, № 3, мод.183.
 17. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сарҳади давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 1 августи соли 1997, №481 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 1997, №15-16, мод. 254; № 23-24, мод. 333; соли 2001, № 4, мод. 197, 203; соли 2002 № 4, к.1, мод. 200; соли 2005, № 7, мод. 403; соли 2006, №11, мод. 470; соли 2008, №10, мод.801; соли 2009, № 3, мод. 94.
 18. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Қушунҳои сарҳади Кумитаи давлатии амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 1 марти соли 2005, №82 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2005, №3, мод. 121; соли 2008, №3, мод.186.
 19. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи уҳдадорӣ умумии ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ» аз 29 ноябри соли 2000, №30 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2000, №11, мод.539; соли 2003, № 4, мод.146; № 8, мод. 461; соли 2004, № 2, мод.50; № 7, мод. 464; соли 2005, №3, мод. 117; соли 2006, №11, мод. 467; соли 2007, №7, мод. 659; соли 2010, №7, мод. 542; мод. 553; соли 2012,№12 қ1,мод.1014.
 20. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи вазъи ҳуқуқи хизматчиёни ҳарбӣ» аз 1 марти соли 2005, №90. Адлия (централизованный банк правовой информации РТ).
 21. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи хизмати давлатӣ» аз 5 марти соли 2007, №233 //Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2007, №3, мод. 166, №6, мод. 429; соли 2010, №3, мод.158; соли 2011, №6, мод. 452; соли 2012,№8,мод.834 ; №12қ1,мод.1008; соли 2013, №7 мод., 542; №12,мод.905.
 22. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар воситаҳои ахбори омма» аз 19 марти соли 2013 / Маҷмӯаи санадҳои меъриҳои ҳуқуқи Тоҷикистон дар соҳаи воситаҳои ахбори омма. – Душанбе: «Нашриёти Бухоро», 2014. – 408 с.
 23. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи муқовимат ба савдои одамон ва расонидани кӯмак ба қурбониёни савдои одамон» № 1096 аз 26 июли соли 2014.
 24. Қонуни ҚТ «Дар бораи маводи доруворӣ ва фаъолияти фармасевтӣ» аз 6.08.2001с., № 39 Адлия (централизованный банк правовой информации РТ)–Версия 6,0.

25. Эъломияи умумии ҳуқуқи башар аз 10 декабри соли 1948 / Маҷмӯи ҳуҷҷатҳои байналмиллалӣ ва қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқи инсон (барои қормандони ҳифзи ҳуқуқ). Душанбе, 2006.
26. Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ аз 16 декабри соли 1966 //Маҷмӯи ҳуҷҷатҳои байналмиллалӣ ва қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқи инсон (барои қормандони ҳифзи ҳуқуқ). Душанбе, 2006.
27. Паймони байналхалқӣ доир ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ аз 16 декабри соли 1966 //Маҷмӯи ҳуҷҷатҳои байналмиллалӣ ва қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқи инсон (барои қормандони ҳифзи ҳуқуқ). Душанбе, 2006.
28. Конвенсияи байналмилалӣ дар бораи барҳам додани тамоми шаклҳои таъбири наҷодӣ аз 21 декабри соли 1965 / Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ дар 8 ҷилд. Ҷилди 1. Душанбе, 2010.
29. Конвенсияи дар бораи барҳам додани тамоми шаклҳои таъбир нисбати занон аз 18 декабри соли 1979 // Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ дар 8 ҷилд. Ҷилди 1. Душанбе, 2010.
30. Конвенсияи зидди шиканҷа ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва таҳқиркунандаи шаъну шараф аз 10 декабри соли 1984 / Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ дар 8 ҷилд. Ҷилди 1. Душанбе, 2010.
31. Конвенсия дар бораи ҳуқуқҳои кӯдак аз 20 ноябри соли 1989 //Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ дар 8 ҷилд. Ҷилди 1. Душанбе, 2010.
32. Конвенсияи байналмилалӣ дар бораи ҳимояи ҳуқуқи ҳамаи қорғарони муҳочир ва аъзоёни оилаи онҳо аз 18 декабри соли 1990 //Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ дар 8 ҷилд. Ҷилди 1. Душанбе, 2010.
33. Конвенсия оид ба ҳуқуқи маъҷубон аз 13 декабри соли 2006 // Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ дар 8 ҷилд. Ҷилди 1. Душанбе, 2010.
34. Конвенсияи дар бораи мақоми гурезаҳо аз 28 июли соли 1951 // Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ дар 8 ҷилд. Ҷилди 7. Душанбе, 2010.
35. Қоидаҳои ҳадди ақали муносибат бо маҳбусон аз 31 июли соли 1957 //Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои миллӣ дар 8 ҷилд. Ҷилди 3. Душанбе, 2010.

36. Маҷмӯи принципҳои ҳифзи шахсоне, ки боздошт мешаванд ва ё дар кадом шакле, ки набошад ҳабс карда мешаванд аз 9 декабри соли 1988 // Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузори милли дар 8 ҷилд. Ҷилди 3. Душанбе, 2010.
37. Эъломияи принципҳои асосии адолати судӣ барои ҷабрдидаҳо аз ҷиноятҳо ва сӯистифода аз ҳокимият аз 29 ноябри соли 1985 // Маҷмӯаи санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллии зидди шиканча. Душанбе, 2013.
38. Кодекси рафтори шахсони мансабдор оид ба дастгирии тартиботи ҳуқуқӣ аз 17 декабри соли 1979 // Маҷмӯаи санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллии зидди шиканча. Душанбе, 2013.
39. Принципи этикаи тиббӣ ба нақши қормандони тандурустӣ, хусусан ба духтурон тааллуқдошта, дар ҳифзи шахсони маҳбус ва дастгиршудагон аз шиканча ё муомила ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф аз 18 декабри соли 1982 // Маҷмӯаи санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллии зидди шиканча. Душанбе, 2013.
40. Принципҳои асосие, ки ба нақши шахсони амаликунандаи таъқиботи судӣ дахл доранд аз 27 август – 7 сентябри соли 1990 // Маҷмӯаи санадҳои меъёрии ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллии зидди шиканча. Душанбе, 2013.
41. Хартия эҷономических прав и обязанностей государств. Принятая Генеральной Ассамблеей ООН 12 декабря 1974 г.
42. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. – М., 1950. – 44с.
43. Тафсир ба Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон. / Муҳаррири масъул Шарипов Ҳ.Ҳ. – Душанбе: «Глобус», 2006. – 880с.
44. Маҳмудов Маҳкам, Худоёров Бахтиёр. Тафсири Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: «ЭР-Граф», 2005. – 366с.
45. Худоёров Б.Т., Шонасридинов Н., Мукумова С.А. Тафсири Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон. // Муҳаррири масъул н.и.х., дотс. Шонасридинов Н. – Душанбе: «Эр-граф», 2004. – 480с.
46. Асосҳои давлат ва ҳуқуқ (васоити таълимӣ). // Нодиров Ф.М., Шарипов Т.Ш., Қодиров Ҷ.Ш. – Душанбе: «ДДМТ», 2007. – 140с.
47. Гусев А.Д., Яскевич Я.С. Права человека. Учебное пособие. М., 2002.
48. Жуйков В.М. Судебная защита прав граждан и юридических лиц. М., 1997.

49. Защита прав человека как функция и обязанность милиции. Учебно-методическое пособие. Душанбе: Республиканское бюро по правам человека и соблюдения законности, 2005.
50. Зотов А.Т. Права и свобода человека. Учебное пособие. М., 1996.
51. Имомов А. Ҳуқуқи конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Китоби дарсӣ. Душанбе, 2004. – 400с.
52. Международное гуманитарное право и обеспечение прав человека в деятельности сотрудников правоохранительных органов. Учебно-практическое пособие. Под. ред. С.А. Дербичевой, В.П. Игнатова. Москва - Смоленск, 2001.
53. Нодиров Ф.М. Ҳуқуқ. Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни факултаҳои иқтисодии мактабҳои олии. – Душанбе: «Деваштич», 2007. – 404с.
54. Ҳуқуқи байналхалқӣ. Китоби дарсӣ. // Зери таҳрири д.и.х., проф. Менглиев Ш.М. – Душанбе, 2006.
55. Ҳуқуқи граждани. Қисми I. Китоби дарсӣ. // Зери таҳрири Усмонов О.У. – Душанбе: «Матбуот», 2001. – 400с.
56. Ҳуқуқи граждани. Қисми II. Китоби дарсӣ. // Зери таҳрири Усмонов О.У. – Душанбе: «Амри илм», 2003. – 500с.
57. Ҳуқуқи инсон. Китоби дарсӣ. // Зери таҳрири умумии Маҳмудов М.А., Зиёев Т.Н., Холиқов А.Ф., Павленко Е.М. ва Сайфуллоев С. – Душанбе: «АВА», 2007. – 320с.
58. Ҳуқуқи ҷиноятӣ (қисми махсус). Дастури таълимӣ. Мураттибон: Сатторов Ф.С., Азимов Н.Б., Мирзоаҳмедов Ф.А. – Душанбе: «Фурқат», 2005. – 176с.
59. Ҳуқуқи ҷиноятӣ (қисми умумӣ). Дастури таълимӣ. Мураттибон: Сатторов Ф.С., Насриддинов М.Н. – Душанбе: «Фурқат», 2004. – 120с.
60. Ойев Х. Хидмати давлатӣ: Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни мактабҳои таҳсилоти олии, тахассуси «Давлатшиносӣ». – Душанбе: «Маҳмадҷон», 2005. – 82с.
61. Права беженцев: Учебное пособие. Коллектив авторов. // Отв. ред. д.ю.н., проф. Менглиев Ш.М. – Душанбе, 2006. – 240с.
62. Права человека и вооруженные конфликты. Учебник для высших военных учебных заведений. Отв. ред. В.А. Карташкин. М., 2001.
63. Права человека и защита беженцев. Учебное пособие. УВКБ ООН. Женева, 1996.
64. Права человека. Для 11 класса. Под общей редакцией академика АН РТ, доктор юридических наук, профессора М.А.Махмудова. Душанбе: 2011, 276 с.
65. Раҷабов М.Н. Ҳуқуқи гумрукии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Васоити таълимӣ. / Мухаррири масъул, ҳуқуқшиноси шоистаи Ҷумҳурии

- Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқ, профессор Ш.М. Менглиев. – Душанбе, 2001. – 185с.
66. Салимов Ҳалим. Ҳуқуқи иҷроии ҷазои ҷиноятӣ (китоби дарсӣ). – Душанбе: «Ирфон», 2005. – 436с.
67. Сафаров Б. А., Шоев Ф. М. Маҷмуаи барномаҳои таълимӣ аз ҷанҳои кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ (васоити методӣ), - Душанбе: «Сино», 2012-312с.
68. Сафаров Б.А., Сафаров Д.С., Миралиев И.Қ., Саидов И.И. Ҳуқуқи инсон (дар нақшаҳо). Душанбе, “Баҳманруд” 2013. 207 с.
69. Сборник международных документов и законодательства Республики Таджикистан по правам человека (для сотрудников правоохранительных органов). - Душанбе: РПГ «МАСТЕР принт», 2006. – 484с.
70. Усмонов О., Маҳмудов М. Ҳуқуқи оилавии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Китоби дарсӣ. – Душанбе: «Сино», 1994. – 178с.
71. Шонасридинов Н., Бозоров Р.Б. Ҳуқуқи меҳнатии Ҷумҳурии Тоҷикистон (қисми умумӣ). Китоби дарсӣ. / Зери назари н.и.х., дотс. Шонасридинов Н. – Душанбе: «Сино», 2006. – 180с.
72. Шонасридинов Н., Нодиров Ф.М., Шарипов Т.Ш. Асосҳои давлат ва ҳуқуқ. Васоити ҳуқуқӣ. – Душанбе: «Сино», 1997. – 102с.
73. Азаров А., Ройтер В., Хюфнер К. Права человека: Международные и российские механизмы защиты. М., 2003.
74. Асосҳои давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон. Маҳмудов М.А., Раҳимов М.З. – Душанбе: «Ирфон», 2006. – 200с.
75. Байцова В.В. Служба защиты прав человека и гражданина. Мировой опыт. М., 1996.
76. Беломестных Л.Л. Права человека и их защита. В 3 т. Том 1. - М., 2003.
77. Бережнов А.Г. Права личности: некоторые вопросы теории. М., 1991.
78. Глухарева Л.И. Права человека. Альбом схема. М., 2000.
79. Диноршоев А.М. Права человека – Душанбе, 2010. 336 с.
80. Диноршоев А.М., Сафаров Б.А. Формирование идей прав человека в Таджикистане: история и современность: монография / Диноршоев А.М., Сафаров Б.А.; Волгоградский филиал ФГБОУ ВПО «Российская академия народного хозяйства и государственной службы». Волгоград: Изд-во Волгоградский филиал ФГБОУ ВПО РАНХиГС, 2014. –296 с.
81. Имомов А. Шахсият, ҳуқуқ ва вазифаҳои ӯ. – Душанбе, 1985.

82. Искандаров З.Х. Ҳуқуқи инсон ва механизми миллии ҳимояи он. – Душанбе: «Эҷод», 2007. – 136с.
83. Искандаров З.Х. Прокуратура и государственная защита прав и свобод человека и гражданина в уголовном процессе. // Государство и право. – Душанбе, 2005. – № 3. – С. 67-78.
84. Исоев М.Ш., Каримов Ф.К., Юсуфов А. Назорати прокурорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: «Эҷод», 2005. – 728с.
85. Карманный справочник для сотрудников ОВД: право человека и гуманитарные принципы. Под общ. ред. В.Я. Кикотя. Смоленск, 2003.
86. Карташкин В.А. Права человека в международном и внутригосударственном праве. М., 1995.
87. Ковалёв М. И. Право на жизнь и на смерть. // Государство и право, № 7, 2002.
88. Красиков А.Н. Уголовно – правовая охрана прав и свобод человека в России. Саратов, 1996.
89. Лица, ищущие убежище и беженцы на границе Республики Таджикистан (Сборник нормативных актов). / Отв. ред.: д.ю.н. Менглиев Ш.М., к.ю.н. Хайдарова М.С. – Душанбе: РИА «Статус», 2003. – 106с.
90. Маҷмӯи ҳуҷҷатҳои байналмиллалӣ ва қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқҳои инсон (барои қонунҳои ҳифзи ҳуқуқ). – Душанбе: «Мастер-Принт», 2006. – 484с.
91. Международные стандарты защиты прав беженцев (сборник документов). / Отв. ред.: д.ю.н. Менглиев Ш.М., к.ю.н. Хайдарова М.С. – Душанбе: РИА «Статус», 2003. – 216с.
92. Мельникова Э.Б. Ювенальная юстиция: проблема уголовного права, уголовного процесса и криминологии. М., 2000.
93. Михлин А.С. Способы применения смертной казни: история и современность. // Государство и право. 2004. №1.
94. Муқимов Н.Н. Ҳуқуқи муаллиф (саволу ҷавоб). – Душанбе: «Маориф ва фарҳанг», 2004. – 160с.
95. Насурдинов Э.С. Правовая культура: монография / Э. С. Насурдинов; [отв. ред. Ф.Т. Тахиров]. – М.: Норма, 2014. – 352 с.
96. Насурдинов Э.С. Правовое воспитание и образование как факторы формирования правовой культуры в Республике Таджикистан: Монография. – Душанбе: ЭР-граф, 2014. – 184 с.
97. Насурдинов Э.С. Проблемы формирования правовой культуры в условиях становления демократического государства в Таджикистане. – Душанбе: «Истеъдод», 2010. -196 стр.

98. Новикова Л.А. Международно-правовая защита прав и основных свобод человека. Сборник. Ч.1,2. Орел, 1997.
99. Павленко Е.М. Формирование культуры прав человека и конституционного правосознания в современной России. Монография. – М.: Права человека. – 2008. – 184 с.
100. Петров А. Эвтаназия: проблема с неизвестными решениями. // Медицинская газета. 1999. № 65.
101. Права человека и поддержание правопорядка. Пособие по правам человека для сотрудников полиции. ООН, Нью-Йорк – Женева, 1997.
102. Права человека: Сборник международных и национальных документов в 8-ми томах. Составители к.ю.н. – Диноршоев А.М., Каримов Н.М., Бахриева Н.Б. Душанбе – 2009.
103. Раджабов М.Н. Гражданско-правовой статус иностранцев в Республики Таджикистан. Душанбе: «Ирфон», 2004. – 178с.
104. Сборник международных актов по правам человека. / Сборник для издания подготовили: Хамидов Х.Х., НадYROва Ш.А., Додоев А.М. - Душанбе: «Конуният», 2001. – 564с.
105. Фарҳанги ислоҳоти ҳуқуқ. Зери таҳрири д.и.х., профессор, узви вобастаи АИ ҚТ Маҳмудов М.А. – Душанбе: «ЭР-граф», 2004. – 600с.
106. Фарҳанги истилоҳоти ҳуқуқи инсон / Зери таҳрири н.и.х., дотсент Насурдинов Э.С. – Душанбе: “Эр-граф”, 2013. – 320 с.
107. Холиқов А.Ғ. Мухтасар аз таърихи ҳуқуқи инсон. – Душанбе: «Маориф ва фарҳанг», 2007. – 92с.
108. Холиков А.Г., Диноршоев А.М. Права человека. // Под ред. д.ю.н., проф. Холикова А.Г. – Душанбе, 2009. – 704с.
109. Холиков А.Г., Диноршоев А.М., Сафаров Б.А. Права беженцев. // Под ред. д.ю.н., проф. Холикова А.Г. – Душанбе: «Виза», 2008. – 256с.
110. Ҳуқуқи инсон: Маҷмӯаи санадҳои байналмилалӣ ва қонунгузориҳои милли дар ҳафт ҷилд. Мураттибон н.и.х. дотсент - Бобоев У.Х., н.и.х. дотсент - Диноршоев А.М., н.и.х. дотсент – Қодирқулов Ҳ.Р., н.и.х. дотсент – Раҷабов М.Н., Маҳмадиев Ф.А., Салихов З.И., Давлатова Ш.С. Душанбе – 2010.
111. Шишкин Г. Дело об эвтаназии. // Эхо планеты. 2003. №19-20.
112. Энтин М.Л. Международные гарантии прав человека. М., 1997.
113. Адлия (централизованный банк правовой информации РТ)– Версия 6,0.